

Grondboor en Hamer	6	1983	pag. 154 - 158	1 foto	Oldenzaal, december 1983
-----------------------	---	------	-------------------	--------	-----------------------------

Schuddebeurs en de geologie

J.G. Zandstra*

In 1983 is door de gemeente Noordoostpolder, op voorstel van de plaatselijke gemeentelijke Commissie Van der Lijn/Boelens/Hellinga, de mogelijkheid tot toekenning van een waarderingsbewijs aan verdienstelijke niet-professionele beoefenaars van de geologie ingesteld. Nog in hetzelfde jaar, op 28 oktober reeds, kon de heer R.S. Hofstee Holtrop, burgemeester van de gemeente Noordoostpolder, op aanbeveling van de hiertoe geïnstalleerde adviescommissie van beroepsgeologen, de P. van der Lijn onderscheiding aan de heer A.P. Schuddebeurs te Norg uitreiken. Deze uitreiking, in het gebouw van de Gesteentetuin in het Schokkerbos bij Schokland, is door de heer en mevrouw Schuddebeurs met familie en vrienden en door vele genodigden bijgewoond (fig.1).

De heer M.W. ter Wee van de Rijks Geologische Dienst belichtte namens de adviescommissie de verdiensten van de heer Schuddebeurs, die vooral op het gebied van de zwerfsteenkunde liggen.

Dat dit bewijs van waardering, de eerste keer na de instelling, aan de heer Schudde-



Fig. 1: De uitreiking van het siervoerwerp met inscriptie behorend bij de Van der Lijn-onderscheiding door de heer R.S. Hofstee Holtrop, burgemeester van de Noordoostpolder aan de heer A.P. Schuddebeurs (links). Op de achtergrond een foto van P. van der Lijn. (Foto Hans Veenhuis, Emmeloord)

* Rijks Geologische Dienst, Postbus 157, 2000 AD Haarlem

beurs werd toegekend is als bijzonder eervol aan te merken: zij, die hem van zijn geologische naspeuringen, voordrachten en praktische lessen kennen zijn het er over eens, dat de onderscheiding aan de juiste persoon ten deel is gevallen.

Arie Pieter Schuddebeurs werd op 15-1-1915 te Rotterdam geboren. Zijn interesse voor de natuur bracht hem al in zijn jeugd veel in het veld. Zijn woonomgeving was niet zeer geëigend om interesse voor geologie te kweken. Amateurgeologische leermeesters waren in de jaren 1920-1930 bovendien dun gezaaid, in hoofdzaak waren het museum-mensen, geestelijken en onderwijzers, vooral de laatsten (meester Bernink in Dene-kamp, meester Bos in Noordbergum, meester Ligterink in Noordbarge, meester Gerritsen in Eesveen, meester Van der Kleij in Nieuweroord en vele anderen).

Een reisje bracht Schuddebeurs in 1927 in een afgraving op de Amerongse Berg. Zijn interesse ging uit naar stenen en mineralen maar meester Metzger zag er niets in, tot zijn pupil Pieter hem een fraai bergkristal toonde. Zo moet het zijn begonnen.

Als ambtenaar van de PTT in 1937 naar Utrecht verhuisd, met stuwwallen en zandgroeven binnen bereik en het Geologisch Instituut van de universiteit te Utrecht in de nabijheid, kwam hij in 1946 met De Waard in contact. Deze Utrechtse geoloog had in de oorlogsjaren, tezamen met Roessingh en studenten, in de Noordoostpolder onderzoekingen aan keileem en zwerfsteenassociaties verricht. Schuddebeurs werd zijn dankbare leerling; de basis voor later onderzoek werd toen gelegd. Na de verschijning van het proefschrift van De Waard in 1949, getiteld: 'Glacigeen Pleistocene. Een geologisch detailonderzoek in Urkerland', bleek aan de periode van actieve beoefening van de zwerfsteenkunde op de universiteiten in Nederland een einde te zijn gekomen; de lijst van bekende professionelen op het gebied van de noordelijke erractica, met namen als Schroeder van der Kolk, Van Calkar, Bonnema, Jonker en Kruizinga, groeide niet meer; door De Waard werd dit hoofdstuk afgesloten. Het aantal liefhebbers in de studie van noordelijke zwerfstenen groeide daarentegen gestaag. Na Van der Lijn en Bernink volgden L.B. Bos, Ligterink, Van der Kleij, Schuddebeurs en anderen. Deze toenemende interesse kan worden verklaard uit de grote invloed als popularisator, in woord en geschrift, van Van der Lijn (o.m. zes drukken van het Keienboek) en uit de omstandigheid, dat veel woeste grond vanaf de dertiger jaren op de schop kwam, waardoor steeds nieuwe dorado's voor stenzoekers ontstonden. De oprichting van de Nederlandse Geologische Vereniging en de verschijning van het boek 'Gidsgesteenten in het Noordelijk Diluvium' van Van der Kleij & De Vries, beide in 1946, zullen een extra stimulans hebben gevormd voor de toename der belangstelling.

Van der Lijn was de eerste onderzoeker, die de uitkomsten van kwantitatieve tellingen van kristallijne gidsgesteenten volgens de viergroepenmethode van professor Hesse-mann te Berlijn publiceerde; na hem volgden Ligterink, Van der Kleij en De Waard. Het veldwerk voor deze tellingen vond plaats tussen 1930 en 1945.

In 1949 publiceerde Schuddebeurs de uitkomsten van vier tellingen in Utrecht en op de Veluwe (lit. 2). Na zijn overplaatsing in 1949 naar Groningen volgden in 1955 tellingen te Papenvoort en Zeijen in Drente en Duurswoude in Friesland (lit. 3). In laatstgenoemde publikatie wordt een lans gebroken voor het in tellingen gescheiden indelen van Rode en Bruine Oostzeeporfier omdat de strooivelden van deze zwerfsteentypen, gidsgesteenten bij uitstek, niet zouden overeenkomen; sedertdien wordt deze scheiding in Nederland konsekwent doorgevoerd. Nadien volgden meer publikaties over tellingen in Nederland (lit. 9, 11, 15, 16) en in Duitsland (lit. 11, 17). Als Hoofd van de Afdeling Warmte, Licht en Kracht met als rayon Noord-Nederland (later Groningen en Drente) was Schuddebeurs weliswaar veel onderweg maar de vrije tijd om met zijn hobby bezig te zijn was schaars bemeten. Na zijn pensionering in 1975

kwam hierin verandering. Meer dan honderd tellingen heeft hij sedertdien uitgevoerd en ook merendeels gepubliceerd (lit. 30 - 36). Uit onderstaande complete lijst van tellingen, waarin ook de ongepubliceerde recente analyses zijn verwerkt, blijkt de regionale spreiding. Hierbij ontdekt men een voorkeur voor Noord-Nederland, toespitst op de wijde omgeving van Norg (Schuddebeurs' huidige woonplaats): 90 in Drente, 45 in Friesland, 22 in Groningen, 4 in Utrecht, 3 in Overijssel, 2 in Gelderland en 16 in Duitsland, totaal 182 tellingen. De 166 analyses in Nederland vormen 58% van het huidige tellingenbestand van 285, een indrukwekkend hoge score in een land, waar de zwerfstenen bepaald niet meer voor het oprapen liggen.

Voor de zwerfsteenkundige is het bezoeken van de oorsprongsgebieden van veel betekenis. Reizen voor dit doel brachten Schuddebeurs op Bornholm (lit. 4), in het Oslo syenietgebied (lit. 7) en in Zweden.

De interesse voor het bergland, in het bijzonder voor het opsporen van mineralen, bracht hem vele malen in de Alpen. Een reeks populaire artikelen in alpinistentijdschrift 'De Bergvriend' getuigt van de belangstelling voor de opbouw en de vormenwereld van een dergelijk landschap (lit. 19 - 29).

Twee themanummers van 'Grondboor en Hamer' in 1969 (lit. 18) zijn gewijd aan fossiele levenssporen (kruipgangen, graafgangen etc.) in afzettingsgesteenten, twee artikelen aan aeolische destructievormen op een zandstrand (lit. 5, 13) en een aan erosie en transport van gesteenten door gletsjers en landijs (lit. 6).

Een positief neveneffect is het toegankelijk maken van de resultaten van de zwerfsteentellingen. Dit facet heeft Schuddebeurs in een groot aantal voordrachten en publicaties op heldere wijze en met grote inzet verzorgd. Thuis, bij zijn waardevolle collectie, was het altijd goed toeven.

In vakkringen wordt het geologische werk van Schuddebeurs naar waarde geschat. Met de Rijks Geologische Dienst te Haarlem bestaat een hecht contact. De Sedimentpetrologische Afdeling van dit instituut bezit een volledig archief van zwerfsteentellingen. Nieuwe analyseuitkomsten worden door Schuddebeurs, nog voor publicatie heeft plaatsgevonden, in goed vertrouwen aan dit archief aangeboden, zodat de gegevens ook daar meteen beschikbaar komen.

Een voordracht tijdens de Derde Conferentie van de Regionale Groep 'Glacigene afzettingen in zuidwestelijke delen van het Scandinavische ijsdek' van de INQUA in 1979 te Haarlem zorgde ervoor, dat ook buitenlanders kennis konden nemen van de resultaten van de tellingen (lit. 32). Met de in 1980 en 1981 in het tijdschrift 'Der Geschiebesammler' te Hamburg in afleveringen uitgebrachte publicatie 'Die Geschiebe im Pleistozän der Niederlande' (lit. 31) kreeg het onderzoek vooral in Duitsland meer bekendheid. Zijn op 25 mei 1983 te Vechta bij gelegenheid van de '50. Tagung der Arbeitsgemeinschaft Nordwestdeutscher Geologen' gehouden voordracht over 'Geschiebezählungen in den Ankumer und Dammer Bergen' (lit. 36) droeg hiertoe eveneens bij. Tenslotte vormt ook zijn medewerking aan een bijdrage in het in 1983 verschenen boek 'Glacial deposits in North West Europe' (lit. 35) een bevestiging van de waardering voor de resultaten van zijn naspeuringen.

Als amateurgeoloog neemt Schuddebeurs op het gebied van het kwantitatieve onderzoek van noordelijke zwerfstenen thans een unieke positie in. Voor het overdragen van zijn kennis zijn vele leerlingen, tevens zijn vrienden, hem dankbaar. Dat het Pieter gegeven mag zijn nog lang op dezelfde inspirerende wijze door te gaan, is de wens van deze vrienden, waartoe ook de schrijver van deze bijdrage het geluk heeft zich te mogen rekenen.

Publikaties van A.P. Schuddebeurs

1. 1948 - Maangaandendrieten. Ned. Geol. Ver., Publ. V: 132.
2. 1949 - Vier gesteentetellingen van Utrecht en de Veluwe. Ned. Geol. Ver., Publ. VI: 153-157
3. 1955 - Mededelingen over drie gesteentetellingen en enige opmerkingen betreffende de Oostzeeporfieren en hun verspreiding. Eerste deel. Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 2: 60-64. Tweede deel, 3: 76-83.
4. 1956 - Geologische indrukken van Bornholm. Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 4/5: 108-117.
5. 1957 - Kegelzand en zandsteen. Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 2: 21-24.
6. 1958 - Erosie en transport van gesteenten door gletschers en landijs. Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 6/7: 129-142.
7. 1958 - Een bezoek aan het Oslo syenietgebied. Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 4: 94-97.
8. 1958 - Beïnvloedt de mens het klimaat? Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 5: 124-125.
9. 1958 - Inventarisatie van zwerstenen bij Norg. Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 6/7: 163-166.
10. 1959 - Pyriet van Drachten. Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 9/10: 220-224.
11. 1959 - De verspreiding van zwerfstenen uit het Oslogebied. Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 13: 316-333.
12. 1959 - Nieuwe methode voor zwerfsteenonderzoek. Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 14: 349-350.
13. 1961 - Nog iets over zandkegels en zandpaddestoelen. Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 10: 284-285.
14. 1962 - Hoe oud is de aarde? Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 1: 20-25.
15. 1962 - De zwerfsteengezelschappen van de Bisschopsberg en Sint Nicolaasga. Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 2: 64-69.
16. 1966 - Het zwerfsteengezelschap van Noordbroek en de telmethode van Prof. Dr. Ir. F.J. Faber. Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 3: 156-165.
17. 1967 - Opnieuw over de verspreiding van de zwerfstenen uit het Oslogebied. Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 3: 121-129.
18. 1969 - Fossiele levenssporen. Deel I (tekst) en Deel II (platen). Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 4: 125-168; 5: 169-216.
19. 1971 - Tussen ijs en rotsen. Deel I. Tijdschr. De Bergvriend 20, 4: 79-82; Deel II. 20,5: 102-105.
20. 1971 - De vorm van de bergen. Tijdschr. De Bergvriend 20,6: 122-124.
21. 1972 - De vorm van de dalen. Deel I. Het gletscherdal. Tijdschr. De Bergvriend 21,1: 3-5; Deel II. 21,2: 27-29.
22. 1972 - De vorm van de dalen. Deel III. Het stromende water. Tijdschr. De Bergvriend 21,4: 78-80; Deel IV. 21,5: 100-102.
23. 1972 - De vorming van de Alpen. Tijdschr. De Bergvriend 21,6: 126-128.
24. 1973 - Over buiten en barsten. Tijdschr. De Bergvriend 22,1: 13-15.
25. 1973 - De Keten-Jura. Tijdschr. De Bergvriend 22,2: 29-30.
26. 1973 - Gidsen in steen. Tijdschr. De Bergvriend 22,3: 53-55.
27. 1973 - Geologische thermometers. Deel I. Tijdschr. De Bergvriend 22,4: 75-76; Deel II. 22,5: 103-105.
28. 1973/74 - Graniet: de grote slokop. Deel I. Tijdschr. De Bergvriend 22,6: 130-131; Deel II. 23,1: 4-7.
29. 1974 - In het kalkgebergte. Deel I. Spitzentanz. Tijdschr. De Bergvriend

- 23, 2/3: 66-69; Deel II. Hoe dood gesteente groeit. 23,4: 80-81; Deel III. Druipende schoonheid. 23,5: 106-107; Deel IV. Over dode en levende kalk. 23,6: 128-131.
30. 1980 - Over enkele Noord-Nederlandse zwerfsteengezelschappen. Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 2: 51-64.
31. 1980/81 - Die Geschiebe im Pleistozän der Niederland. Der Geschiebesammler 13,3/4: 163-178; 14,1: 33-4; 14, 2/3: 91-118; 14, 4: 147-198; 15, 1/2: 73-90; 15,3: 137-157; 15,4: 181-187. Hamburg.
32. 1981 - Results of counts of Fennoscandinavian erratics in the Netherlands. Meded. Rijks Geol. Dienst 34,3: 10-14. Haarlem.
33. 1982 - Zwerfsteentellingen. Stratigrafie met en zonder fossielen. Werkgr. Tert. Kwart. Geol., Meded. blad 'Afzettingen', febr. 1982: 2-5. Leiden.
34. 1982 - Zwerfsteentellingen in Noord-Nederland. Meded. Wergr. Tert. Kwart. Geol. 19,3: 81-108. Leiden.
35. 1983 - (Samen met J.G. Zandstra): Indicator pebble counts in the Netherlands. In J. Ehlers, ed.: Glacial deposits in North-West Europe: 357-360. Balkema, Rotterdam.
36. 1983 - Geschiebe-Zählungen in den Ankumer und Dammer Bergen. Verschiedene Geschiebegemeinschaften. Referaat van lezing op 25 mei 1983 te Vechta voor '50. Tagung der Arbeitsgemeinschaft Nordwestdeutscher Geologen'. Kurzfassung der Vorträge: 3 pp.

VARIA

- 1959 - De verschuivende aardkorst. Vertaling door A.P. Schuddebeurs en W. van Groenenbergh van: The shifting crust, door Charles H. Hapgood, Boston, VS. Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 14: 357-366.
- 1964 - Boekbespreking van: Het Keienboek, 5e druk, door P. van der Lijn. Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 3: 110-111.
- 1971 - Boekbespreking van: Bibliographie des pleistozänen Vereisungsgebiet Nordeuropas, door F. Kaerlein, Hamburg, 1969, en: Bibliographie der Geschiebeliteratur der neueren Geschiebeforschung in den nordeuropäischen pleistozänen Inlandeisgebieten, door A.O. Ludwig, Berlin, 1970. Ned. Geol. Ver., Grondb. en Ham. 2: p. 64.
- 1982 - Interview. Amateur-geoloog Schuddebeurs: Blij met tip van Nammers. Nammogram 23,1: p. 18.